

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Цавалюк Тетяни Олександрівни
«Психологічний супровід формування інтелектуальних почуттів у
молодшому шкільному віці»

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук за спеціальністю

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність проблеми дослідження не викликає сумніву, адже інтенсивний ритм сучасного шкільного життя потребує від молодших школярів високої гнучкості та швидкості реакцій, кмітливості й значного рівня інтелектуального розвитку. Традиційно, проблема інтелектуальних почуттів розглядається у контексті культурних чинників. Із психологічної точки зору культура розглядається як загальна картина соціального середовища існування дитини. Вплив культури на формування інтелектуальних почуттів молодшого школяра не може бути однозначним враховуючи динаміку змін культурного вектора середовища та багатосаровість останнього.

Нажаль, доводиться визнати, що на сьогодні у віковій психології проблема інтелектуальних почуттів у молодшому шкільному віці висвітлена недостатньо. Так, більшість науковців зосереджують увагу на окремих характеристиках інтелектуальних почуттів та оминають питання їх формування у контексті вікових та соціокультурних аспектів. Тому актуальність представленого дисертаційного дослідження не викликає сумнівів.

Формулювання об'єкта, предмета, мети дослідження свідчить про належну наукову культуру автора, а завдання дослідження адекватно відображають його проблему. На позитивну оцінку заслуговує розроблена дисертанткою поетапна програма експериментального дослідження, що включала три етапи, а також розроблено модель та обґрунтовано умови формування інтелектуальних почуттів молодших школярів й описано культурні чинники їх розвитку.

Зміст першого розділу («Теоретико-методологічні засади дослідження інтелектуальних почуттів у молодшому шкільному віці») цікавий глибоким аналітичним оглядом психолого-педагогічної літератури щодо вивчення проблеми формування інтелектуальних почуттів дітей молодшого шкільного віку й сучасних прикладних досліджень у галузі означеної тематики. Такий аналіз дозволив представити модель формування та розвитку інтелектуальних почуттів молодших школярів у контексті соціально-культурного розвитку, що розглядається дисертанткою як поетапна структура і включає етап формування інтелектуальних почуттів, етап диференціації інтелектуальних почуттів та етап індивідуалізації інтелектуальних почуттів (п.1.3).

Цікавим є розгляд дисертанткою ряду важливих організаційних принципів, що стосуються побудови шкільної психологічної практики формування та розвитку інтелектуальних почуттів молодших школярів. До них відноситься системний характер щоденної діяльності шкільного психолога, організаційне закріплення (у перспективних і поточних планах роботи педагогічного колективу школи) різних форм співробітництва педагога та психолога у питаннях створення умов для успішного навчання і розвитку інтелектуальних почуттів школярів, затвердження найважливіших форм психологічної роботи в якості офіційного елемента навчально-виховного процесу на рівні планування, реалізації та контролю за результатами (п.1.3).

Таке бачення принципів організації навчального процесу дозволило Цавалюк Т. О. детально проаналізувати цю складну і багатопланову наукову проблему, з метою обґрунтування умов супроводу з точки зору осмислення цілей і завдань психологічної практики, розробки конкретної моделі діяльності психолога, яка може бути впроваджена і успішно реалізована не в одиничному авторському виконанні, а як масова технологія роботи.

Головним результатом теоретичного аналізу є припущення автора про те, що визначальний вплив на формування інтелектуальних почуттів здійснює культура, а найбільш значимими культурними шарами, які

здійснюють вплив на молодшого школяра є загальнокультурні смисли які першочергово приймає дитина у подальшому переломлюючи через призму сімейних, шкільних (у значимості найближчого соціального оточення) та індивідуальні смисли (кінцевий етап перетворення зовнішніх категорій у внутрішні уявлення). Цавалюк Т. О. акцентує увагу на тому, що система формування та розвитку інтелектуальних почуттів молодших школярів визначається: загальнокультурними, сімейними та шкільними смислами. Досягнення балансу між категоріями смислів сприяє формуванню почуття емоційної безпеки, тоді як відсутність емоційної безпеки – емоційна незахищеність гальмує особистісне зростання дитини при цьому, показником особистісного росту виступає успішність у провідній діяльності.

Аналіз змісту розділу 2 («Експериментальне дослідження чинників формування інтелектуальних почуттів») показує, що Цавалюк Т. О. має достатні методичні знання в галузі вікової та педагогічної психології та виявляє аналітичні здібності вченого-дослідника.

Заслуговують на позитивну оцінку положення дисертації, які висвітлюють завдання та методику дисертаційного дослідження, що планувалося у три етапи і мало на меті визначити взаємозв'язок між високим рівнем розвитку інтелектуальних почуттів й особистісних смислів і наявністю почуття психологічної безпеки та відповідно успішністю в навчальній діяльності та прослідкувати ефективність системи формуючих заходів, що включала у себе групу дидактичних ігор, розробленої Цавалюк Т.О. (п. 2.1.).

Логіка визначення психодіагностичних показників, критеріїв та дослідницького інструментарію з вивчення даної проблеми відповідає головній меті роботи і визначається нами як особистий внесок автора у розробку даної проблеми і свідчить про достатню професійну кваліфікацію дисертантки, цілеспрямованість та наукову відповідальність.

Розгляд дисертанткою полярності категорії інтелектуальних почуттів, зумовленої варіативністю вибору поведінки досліджуваних, рівнів розвитку

основних показників інтелектуальних почуттів, а також диференціювання системи життєвих смислів, яка обумовлює характер інтелектуальних почуттів молодших школярів, складає практичне значення даної роботи.

Зміст третього розділу («Розвиток соціальної рефлексії як чинника виникнення почуття емоційної безпеки у процесі формування інтелектуальних почуттів») додав завершеності у розгляді даної проблеми дисертанткою. Заслуговує на увагу розроблена Цавалюк Т.О. системи дидактичних ігор, що мала на меті закріплення навичок рефлексії як чинника виникнення почуття емоційної безпеки у процесі формування інтелектуальних почуттів, що складає практичне значення даної роботи.

Розроблена дисертанткою система формуючих заходів, що включала у себе групу дидактичних ігор (із елементами рефлексії), розділених на три блоки - «Формування навичок рефлексії у процесі ігрової діяльності», «Розвиток навичок рефлексії основ інтелектуальних почуттів» та «Якоріння навичок рефлексії інтелектуальних почуттів», має вагоме практичне значення, а також демонструє досвід роботи Цавалюк Т.О. в галузі вікової та педагогічної психології.

Результати формуючого експерименту, що відобразилися у визнанні позитивного зв'язку між рівнем розвитку інтелектуальних почуттів й особистісних смислів, зв'язку між рівнем розвитку інтелектуальних почуттів й рівнем розвитку емоційності та зв'язку між рівнем розвитку інтелектуальних почуттів й рівнем досягнення у діяльності дозволяють нам говорити про практичну орієнтацію Цавалюк Т.О. в даній проблемі (п.3.2.).

Висновки дисертації в узагальненому вигляді дають відповіді на визначені завдання.

Перспективи подальших досліджень визначаються можливістю використання розробленого методичного й діагностичного інструментарію з метою оптимізації процесу психологічного супроводу формування і розвитку інтелектуальних почуттів молодших школярів взагалі та попередження

виникнення почуття емоційної незахищеності зокрема.

Основні результати дослідження доповідалися на наукових конференціях та знайшли своє відображення у наукових публікаціях.

Таким чином, дисертаційна робота Цавалюк Т.О. є самостійним, цілісним і науково виваженим дослідженням, що доповнює теоретичні положення вікової та педагогічної психології щодо проблеми формування інтелектуальних почуттів у молодшого школяра. Тому ми висловлюємо загальну позитивну оцінку даної роботи, яка має теоретичну цінність, практичну значущість та наукову новизну.

Вважаємо за необхідне зробити певні зауваження до дисертаційного дослідження, а саме:

1. Представлена у роботі модель формування та розвитку інтелектуальних почуттів молодших школярів у контексті соціально-культурного розвитку є науковим здобутком автора, проте варто було більш детально прослідкувати взаємозв'язки між її складовими. (п.1.3.).
2. Виділені у роботі психологічні рівні розвитку інтелектуальних почуттів потребують ширшого аналізу. (п.2.3.).
3. Існує деяка незавершеність розгляду процедури впливу соціальної рефлексії на формування інтелектуальних почуттів у процесі спеціально організованої ігрової діяльності. (п.3.3.).
4. Робота перевантажена таблицями та рисунками, які, на наш погляд, необхідно винести в додатки. (п.3.2.).

Однак, висловлені зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо рецензованої дисертації.

Автореферат та публікації відповідають змісту дисертаційної роботи.

Все це дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Психологічний супровід формування інтелектуальних почуттів у молодшому шкільному віці» відповідає вимогам до робіт такого типу, а її

автор Цавалюк Тетяна Олександрівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Кандидат психологічних наук, доцент
кафедри загальної і медичної психології
та педагогіки Національного медичного
університету ім. О.О. Богомольця

Тертична Н.А.

